

העדר ייצוג

תומס והזאב

כבר בתחילת כתיבתנו, הצענו כי במסגרת התיאוריה שלנו על ייצוגים, יש לאשר את התפקיד הרעיוני של חווית העדר ייצוג. בזמנו, כל התייחסות לשליליות הייתה כפופה למאבקים סוערים, על אף הפרסומים של וויניקוט וביון ושל אנדרה גרין בצרפת.

תומס היה ילד בן 4, אשר עד גיל 20 חודשים, עבר מספר אשפוזים וניתוחים כירורגים (עורק תת עצם הבריח שלו היה מושטל, הוא נחנק והיו לו קשיי נשימה, כמו כן היה לו מום בשופכה). כל ההתפתחות שלו הייתה איטית. כאשר פגשנו אותו בגיל 4, תומס יכול היה בקושי לומר מספר מילים מובנות. למרות שהוריו תיארו אותו כמי שמציג תכונות אוטיסטיות, תומס מעולם לא איבד את התיאבון/כמיהה שלו לאובייקט, את הלהט שלו כלפי אחרים. הוא בהחלט ביקש קשר, אך לא היה מסוגל לשמור על מערכת יחסים. הוא התנהג כמו ילד בעל חיבה, אשר במהירות זנח מבוגרים, חיפש מקלט בפניה שקטה. לא ביישן ולא נעדר הוא התבונן על העולם. בסיטואציה החדשה עם חפצים חדשים שטיפול מציג עבור כל ילד, תומס זרק עצמו לתוכה מכל הלב. עם להבה של תקווה חדשה, הוא רץ עם סיר דבק, את התוכן הוא נשם בלהט, כמו מכור לסמים, נותן את הרושם של מפגש איחוד יוצא דופן. בפעמים אחרות, בחיפוש אחר קרני שמש, הוא שכב על שולחן הכתיבה ובחן אותן בעיניו פקוחות, מבלי אפילו למצמץ. אז, למשך זמן רב, הפעילות האהובה עליו הייתה לזרוק ולדפוק חפצים מוצקים כנגד המשטחים הקשים של החדר. מה שעניין אותו היה לעשות רעש. הוא אמר "גררר... גררר!".

לא קשה לנחש את המבנה שאנליטיקאי בנה על בסיס האלמנטים הללו- הריח, האור והרעש- קרוב לוודאי עקבות חושיים, אולי סימנים שנותרו על ידי אובייקט מוקדם. בניסוח שלו, האנליטיקאי ניסה להציג כמות גדולה של השפעה: "כשהיית בבית החולים היכן שהריח היה חזק מאוד, והאור היה בהיר מאוד, היה קשה לנשום... זה היה כאילו הכל הפך ל"גררר... גררר!"

בסוף הסשן, תומס הפגין חרדות של נתק עצמי (depersonalising anxieties), היה מנותק. פרשנויות לגבי פרידה לא הביאו לכל הקלה. ועדיין, האנליטיקאי ניסה למצוא את הרמה הנכונה של פרשנות. כולן נכשלו, בין אם הן כללו את כל האובייקט, או חלק ממנו, את הרמה האדיפלית, קנאה הרסנית של השד או הפטמה, שנאה או דפרסיה. מצב המצוקה של תומס היה כזה, שעבור האגו חסר התנועה והנעדר שלו, המילים שהוצגו על ידי האנליטיקאי היו

חסרות חשיבות. לא חשוב מה היה התוכן, הילד לא היה מסוגל לשמוע אותן. הוא היה מעבר להישג ידה של כל תקשורת רגילה.

מה יכול אדם לעשות? אימא הייתה לוקחת את הילד שלה בידיים, וכך מתקשרת מה שמילים אינן יכולות להעביר. אבל הפסיכואנליטיקאי? ניצב מול הכישלון החוזר והמר של הפרשנות שלו, הוא צריך לפטר עצמו? להסתפק בלקחת את הילד חזרה לאימו בחדר ההמתנה, למרות שהוא לא יכול היה שלא להבחין כמה חסר כל הילד נראה? ניצב מול מראה הילד החיוור וחסר התנועה, תמונת אימה, האנליטיקאי חש כאילו זה היה חלום בלהות. ואז הוא אמר לתומס "גרר.. גרר..! האם אתה מפחד מהזאב?" ומבלי לחשוב על כך, הוא באופן ספונטני חיקה את החיה המגעילה והנושכת. מוכה אימה, תומס סימן לו להפסיק, אך חוסר הארגון שלו נעלם והוא היה מסוגל לעזוב. בפעם אחרי כאשר הגיע הזמן לעזוב, האנליטיקאי חזר על סצנת הזאב. תומס כבר לא היה מנותק, הוא הניע עצמו למסדרון, ורצה להפחיד את כולם, צעק "גרר.. גרר.. הזאב!"

מה עשה האנליטיקאי עם הילד הזה? האם ההתערבות הראשונה שלו "בית החולים", הייתה בנייה של העבר ההיסטורי שלו עם "שברי אמת" כפי שאמר פרויד?

למעשה, אנו מאמינים כי חלקים של מציאות קיימים- הריח, פרצי האור, רעש הנשימות- אבל אנו מטילים ספק גדול שאלו הגיעו לאיכות של ייצוגים נפשיים. ככל הנראה הם נותרו אלמנטים חושיים טהורים. ולמרות שהיה ניסיון לפרט (???) במשחק הרעשים "גרר.. גרר..". וכן להיהפך למרעיל על ידי נשימה עמוקה פנימה של הדבק, וכן בלסנוור את עצמו על ידי חשיפתו לקרני האור, אלו כולם היו מעל הכל צורות אוטיסטיות של התנהגות, בחיפוש אחר תחושת סחרחורת הגובלת באובדן הכרה.

כמו כן, ניתן לתהות האם הייתה רמה התחלתית של ייצוג נפשי של חוויות ראשונות אלו בבית החולים, אשר במהירות הועברו לצורה של האלמנטים החושיים שלהם. לעולם לא נדע. בניגוד לכך, אנו כן יודעים כמה לא מארגנת ההשפעה של אלמנטים לא מיוצגים על נפש הילד, בדיוק כפי שאנו יודעים כמה לא מועילה (???) ההשפעה כאשר האנליטיקאי יכול לקחת אלמנטים אלו לבנייה המורכבת מצורות ציוריות, כמו זיכרון. העבודה הזו נותנת לילד המאוד חולה את התחושה שהוא קיים, שיש לו המשכיות. הודות לכך, הסבל שלו יקושר לעבר, הרגשות שלו יתחברו בצורה של זיכרון, כפי ש"אגן מזרקות אוסף מים", אם נשתמש בדימוי היפה של פרויד. ואם פרויד אומר ש"לחלום זה להיזכר", האם ניתן לומר שבמקרים כמו של תומס להיזכר זה לחלום?, שהעבר אינו יכול להיהפך לזיכרון מבלי עבודת חלום שעוצבה על ידי האנליטיקאי?

ההתערבות השנייה "הזאב", לא הייתה עניין של דימויים או גילום פסיכו דרמטי, אלא הבזק של האנליטיקאי, עבודה של הסמלה שתעניק משמעות לאי הסדר של תומס, ותשחרר את

המטפל מהעיניו והאכזבה של כשלון השיטות הרגילות של האנליזה. אך שוב, מדוע הוא העלה את הדימוי היחידי והמפחיד הזה? כאשר תומס נותר מוכה אימה מהפרידה, זה לא היה לתפיסתנו מצב שהתעורר על ידי בעיה ספציפית, למשל אוראלית. הכוח הטראומטי של הפרידה, והאפשרויות המוגבלות של תומס לפרט (ככל הנראה את תחושותיו), הראו כי ברגע שהמגן שלו נשבר, כל מערכת הייצוגים שלו, שהייתה ממילא בלתי מבוססת, נעלמה כליל. על ידי קריאה בשם הזאב ועשיית תנועות הפנים שלו, המטפל לא עורר את משמעות הפנטזיה, אלא שידל אצל הילד עבודה נפשית דומה לשלו, של הכוח המתהווה של דימויים. תומס השתמש בזאב כמו נשק ייצוגי כנגד המצוקה של העדר ייצוג.

ההשפעה של הדימוי, "זאב" הייתה מעל הכל בתפקיד של הכלת המצוקה שלא יוצגה ואשר התעוררה על ידי האיום של איבוד האובייקט.

אם בכל זאת, נרצה להתייחס לתוכן, ניתן להחשיב את הדימוי "זאב" עבור האנליטיקאי כעושה שימוש באלמנטים אוטיסטיים שמוצגים בסשן, שהם המבט הקבוע בהתבוננות הילד בשמש מבלי למצמץ, החשיבות של הריח, השאיפה הרועשת של הילד, הילד שצועק ועוד. השאלה שעולה כעת:מה היה הדבר שגייס את נפש המטפל, מבלי שהוא יודע את זה, לכיוון של עבודה פסיכולוגית? האם זה ישירות האלמנטים החושיים של תומס, או שזו ההשפעה של אלמנטים אלו עליו, האם זו הדאגה, או תחושה של אי יכולת שפונה להתייחסות אוניברסאלית, לתמונות חלום טיפוסיות ולאגדות ילדים?

בכל מקרה, רק מאוחר יותר הייצוג של הזאב יהפוך את זה לאפשרי לעשות פרשנות נהוגה כמו "כשאתה צריך לעזוב אותי, אתה כל כך כועס עד שאתה רוצה לאחוז בי בטפרים שלך,

לאכול אותי כמו זאב". למעשה, האנליטיקאי לא ניסח תוכן סמוי שהוא גילה מאחורי תוכן גלוי, אך בהעדר שניהם, הוא קידם היווצריות בלתי מודעות רגישות. יום אחד, ייצוגים אחרים, ישמשו כתוכן גלוי. סוג של תהליך אנליטי בכיוון הפוך שבו האנליטיקאי קידם את הלא מודע של הילד. מתחת להשפעה של הכוח שובה הלב של דמות האנליטיקאי, אנו רואים התמזגות בילד בקווי המתאר הגסים/ מחוספסים של עולם הייצוגים. אך מדוע האנליטיקאי של הילד לעיתים קרובות כל כך ייצר עבודה של דמות הדומה לחלום בלהות? אנו חושבים שהתפקודים של ילד חולה כמו תומס, מכפיפים את מוחו של המטפל לקביעות חמורות. לא רק שהאנליסט מקופח מהסטינג שלו ומהכלים שלו-פרשנויות, בנוסף הוא מרגיש לא בנוח הודות לערפול של הייצוגים שהילד מעלה בו, עד שהוא בעצמו מאוים על ידי הגרוע מכל, שהוא היעדר כל ייצוג.

כך נבדק ונחלש (???)- בדיוק כפי שהאגו של השינה יכול להיחלש על ידי רגרסיה נרקסיסטית של השינה ולהיות מאוים על ידי העדר ייצוג, כך יגיב האגו של האנליטיקאי.

במטרה להגן על עצמו, הוא יכל להפסיק להיות מושקע בתפקיד שלו, או גרוע מכך, בילד, או באופן חלופי, להשקיע יתר על המידה ביכולות האינטלקטואליזציה שלו, בתאוריזציה, כולל טון בטוח: " הוא אוטיסטי!". אנו חושבים שבמקרה של תומס האגו של האנליטיקאי ספג את הכישלונות בהתערבותו הרגילה, ומצא את הפיתרון בדמות מטאפורית מתוך חלום בלהות. כך, אם ההיפותזה שהועלתה לגבי הפונקציה של החלום נשמעת, יש עילה לחשוב שההשפעה אותה את הסכנה של העדר ייצוג שכמעט התעוררה אצל האנליטיקאי, ומיד הוא המציא דמות, ייצוג מספק, ראוי.

הרגרסיה הפורמלית והנזילות של הליבידו של האנליטיקאי אפשרה לו להעלות את הדמות המטאפורית של חיה אכזרית בהתייחס למיניות האינפנטילית שלו. העבודה הנפשית שלו המשיכה על ידי אימוץ גישה המסתגלת ליחסים המיוחדים שלו עם הילד. אז האנליטיקאי הציג את "חלום הבלהות" שלו בצורה שטעונה בהנאת המשחק.

ברגע שהדמות מחלום הבלהות קיבלה ביטוי במחוות ומילים, הזאב הפך לאגדה. אכן, הניסיון לימד אותנו שעם ילדים צעירים הדינמיות של סוג זה של התערבויות דומה לזו המופעלת על ידי סיפור של אגדות: המבוגר מעורר ייצוגים, טעונים בפעילות אינסטינקטואלית, ממוקמת במקום אחר ובעבר של סיפור "אמיתי". כך הייצוג מועבר ומעורר את היכולות של הילד להדמיה ומקטין את הלחץ הלא מאורגן של ההתניה האינסטינקטיבית הקדם ייצוגית. בתקשורת שבין הילד למבוגר, האגדה בונה גשר אמיתי, מובילה את העוצמה של החוויות החולפות והלא יציבות של הילד, אשר לא יכולות להיות מיוצגות בקלות ביחסים שלו עם האובייקטים האמיתיים שלו.

מהאימה של חלום הבלהות אל העולם הנפלא של האגדות, המצוקה הבסיסית של העדר הייצוג נחרבת.